

נושא השבוע: תשלומי תרומה

המקור בפרשה: "ואיש כי יאכל קודש" (כ"ב י"ד וברש"י קודש - תרומה)

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא הפרשה בעין בהלכה באגדה ובמוסר

ראשי הישיבות

עין הלימוד

הרב מרדכי קרליבך

בקושיית האחרונים היאך משכח'ל

לאיסורא וחיובא דזרות

אחר שכבר נתחללה התרומה בלעיסה [להס' דהתוי"י והרשב"א]

הגאון רבי יצחק אזרחי שליט"א מראשי ישיבת מיר

בענין תשלומי תרומה לדעת רש"י

במתני' פסחים ל"א ב', האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש, במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים. ובגמ' שם ל"ב א' איתא, דלמי'ד לפי דמים משלם, מתני' ר"י הגלילי היא דס"ל דחמץ בפסח מותר בהנאה והוא בר דמים, ולכן בשוגג חייב, והא דבמזיד פטור, היינו מבינים דסבר כ"י נחוניא בן הקנה שהיה עושה את יו"ה"כ שבת, וע"ש ברש"י שביאר מ"ה כ"י נחוניא, דאמר המהחייב כרת פטור מן התשלומין כו', וה"ה למתחייב מיתה בידי שמים, כגון אוכל תרומה במזיד, וס"פא דמתני' בהודי בתרומה ולא בחמץ ופטור משום מיתה.

מבואר בדברי רש"י שטעם הפטור בתשלומי תרומה במזיד הוא מטעם קלב"מ, שכיון שחייב מיתה פטור מתשלומין. והנה בגמ' בפסחים כ"ט א' איתא דהאוכל חמץ של הקדש במזיד י"א לא מעל, וכ' רש"י שם, והואיל ונתחייב כרת משום אכילה פטור מן התשלומין כרכי נחוניא, ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה. ומשמע מל' רש"י דהטעם דאין חומש באוכל של הקדש הוא משום דאין קרן, אבל מטעם קלב"מ לא היה נפטר מחומש, ורק משום דאין קרן אין חומש, והטעם הוא משום דבמקום כפרה לא אמרינן קלב"מ.

והנה בתוס' בפסחים כ"ט א' שם, הוכיחו דתשלומי תרומה הוי כפרה, מהא דכהן לא יוכל למחול, כדאיתא בתרומות פ"ו מ"א. ומעתה דברי רש"י ז"ב, אמאי כתב דהא דפטור מתשלומי תרומה במזיד מטעם קלב"מ, וממ"ז אם ס"ל לרש"י דתשלומי תרומה הוי כפרה, אי"כ אמאי יהי קלב"מ לפטור, ומ"ש ממעילה שאין קלב"מ פטור ממנה כיון שהיא כפרה (וכמשי"נ שם בדף כ"ט א', וביב"ל), ואם תשלומי תרומה אינם כפרה, אי"כ אמאי כהן אינו יכול למחול.

ואפשר לומר דס"ל לרש"י דתשלומי תרומה לאו כפרה ניהו, והא דכהן אינו יכול למחול, הוא מטעם מש"כ במהרי"ן ב"ן מלכי צדק (תרומות פ"ו משנה א'), דהוא כרי שלן יכשלו ויגרסו תקלה לזרים למילי תרומה, וא"כ מעיקרא דרינא מהני מחילה, ורק ש' דאן צדידי שלא יכשלו אחרים.

והנה ע"ש ברש"י בתרומות שם שכ' ו"ל, דגזירת הכתוב הוא שחייב לשלם דבר הראוי להיות קודש, ואין יכול לפטור עליו בדמים, ואין הרב תלוי בבעלים, אבל אין לומר משום דהוי [בתרת] עון כקרבן כיון דמחייב חומש, והוא גזול חבירו ונשבע והודה דמוסיף חומש, ונתיא בהגזול קמא (ק"ג ב') דיכול למחול, עכ"ל.

ומבואר בדברי הר"ש, דהטעם דאינו יכול למחול, הוא משום דהוי דין מיוחד לשלם בפירות, ומהא חזינן שאינו תלוי בכחן. אכן הנה בשפ"כ א"כ הנה בשפ"כ בהמשך דבריו, להוכיח מגזול חבירו ונשבע שישלם שישלם למחול, יש להסתפק אם כוונת דמוה דהייב חומש בתשלומי תרומה, אין להכריח דהוי כפרה ולכן לא יוכל למחול, וכדחזי' בגזול חבירו שא"פ שחייב חומש אי"ו כפרה הוא יכול למחול. או דילמא כוונת הר"ש היא, דאין לומר דמטעם כפרה לא מצי למחול בתשלומי תרומה, דא"כ אמאי מצי למחול בגזול חבירו והרי גם שם הוא כפרה, וע"כ דהטעם בתשלומי תרומה שאינו יכול למחול, הוא משום דמשלם בפירות דוקא, ואין תלוי בבעלים.

ונראה לומר דכוונת הר"ש היא דתשלומי תרומה אינן כפרה. וראיה מוכחת לכך, מהר"ש גופא בתרומות פ"ו משנה א', דמביא ראייה לזה מהירושלמי, וז"ל שם, ועוד דתפרשינן הסוגיא דירושלמי מוכרח דאינו קרבן ולא הוי כפרה. עיי"ש. ולפ"ז בהכרח, כדפרישן שהכחן אינו יכול למחול הוא משום דאיכא דין מיוחד לשלם בפירות, וביאור הדבר, דמחילה הוי באומר ריניי הקבלתי, וזה שייך על שויה הרב, אך דאי דמשום זה אינו נחשב דקיבל פירות במחילתו, וע"כ לא יהי' מחילת הכהן. ובהו יתבאר דברי רש"י, די"ל דס"ל דתשלומי תרומה אינן כפרה וע"כ אמרינן בהם קלב"מ, משא"כ במעילה דכפרה ניהו וע"כ אין בזה דין קלב"מ, ומ"מ אין הכהן יכול למחול כיון דאיכא דין מיוחד לשלם בפירות, וכמשי"כ הר"ש.

ואמנם נראה מחולקת בביאור הענין, דהנה יעו"ב בחידושי הגר"ח על הש"ס כתובות דף ל"ב, דהק' על הרמב"ם שפסק בפ"א מהל' הג"ה, שכל המועיל בודן לוקה ומשלם מה שפגם מן המקדש בראשו, והק' הגר"ח דהא אין לוקה ומשלם. וחי הגר"ח דחלוק מן מעילה מכל חיובי התורה, דבכל חיובי התורה הגברא הוא המתחייב בחיוב משלם והתשלומין הם השלמת החיוב, משא"כ במעילה הוא גזייה"כ שחייבה התורה למחול התשלומין מעילה, וזה גורם לחיוב הגברא בתשלומין.

ועפ"ז ביאר הגר"ח, דהנה הדין דאין לוקה ומשלם ילפי' מרשעה אחת אתה מחייבו וכ"י, וא"י בגמ' דתורה דבעי' רשעה המסורה לבי"ד, ולכן קרבן דלא מסור לבי"ד אינו נפטר מתשלומין, ומהא נפקא דכל דאין המזון מסור לבי"ד ליתא לדינא דאין לוקה ומשלם. וא"כ חיוב מעילה דהוא חלות דין תשלומין של הגברא, והדר הוא דנעשה לחיוב תשלומין, אי"כ אין זה רשעה המסורה לבי"ד, ולכן אין בזה הדין דאין לוקה ומשלם, וזו היא דעת הרמב"ם, עיי"ש.

ולזה"ל דבשאר חיובי התורה, הגברא הוא המתחייב והתשלומין הם השלמת חיובו, אי"כ י"ל דלעולם ס"ל לרש"י כדעת התוס', דתשלומי תרומה כפרה ניהו, דהיינו דכונטל תרומה מהותית חל על הגברא בחיוב מותני, וע"כ אמרינן קלב"מ, והא דלא מהני מחילה הוא מחמת דלאחר ידש חיוב על הגברא, בעינן להשלים חסותן התרומה שאכל, ואולם התשלומין הם העושים את הכפרה, ולכן הכהן אינו יכול למחול, משא"כ במעילה דהחיוב מחילת מנך שצדיק לשלם להקדש, והחיוב מחילת מנך, א"כ כ"כ א"א לומר בזה פטור של קלב"מ.

ואכן, בדקדוק לשון רש"י נראה דס"ל לרש"י דתשלומי תרומה הוי כפרה, דז"ל רש"י בפסחים ל"ב א' ד"ה כל היכא, נהי דאיכפר ליה אכילה תרומה וכו', וכן ברש"י שם ל"א ב' ד"ה ומדמי עצים וז"ל דתרומה מויד אין בה חומש ואין תשלומיה לכפרה, ומשמע דבשוגג היה לכפרה. ולפ"ז בהכרח, דאין הטעם דאמרינן קלב"מ בתשלומי תרומה כיון שאינם כפרה, אלא שאף שכל כפרה, היינו רק בתשלומין שגברא משלם, אבל החיוב על הגברא להשלים את חסותן התרומה הוא חיוב ממוני, ומועיל קלב"מ לפטור ממנו [ושאני ממעילה מה שפגם את החיוב על הגברא מחילת כפרה, ולכן ש' אין קלב"מ]. (יד אליעזר ו', פסחים)

באפיקי ים [חייב ס"י ל"ח] הקשה קושיא חמורה, למאי דסבר תוסי' שינים בכתובות [דף ל':]. דמיד עם לעיסת התרומה הרי היא מתחללת, [כמו שאמרו בכריתות (דף ז'.)] דכהן שסך בשמן של תרומה נתחללה התרומה ומותר לבן דלעיסה נתחייב במזון, ואילו על אכילת תרומה אינו חייב אלא בהגיע התרומה לגרונו, והקשו בתו"י דכיון שלש נתחללה התרומה כמבואר בסוגיא דכריתות, ותו אינו חייב על אכילת התרומה, ותירצו בתו"י דאין מתחללת בלעיסתו עד שיעל, עכ"ל.

ובזה באו דברי האפיקי ים לתמוה על התו"י, למה העמיד קושיתו דוקא על הסיגיא דכתובות, שהרי לפי מאי דסבר התו"י קשה כל הפרשה כולה של זרות באכילת תרומה, דהרי נתחללה התרומה במעשה הלעיסה, וצ"ע.

וביותר צ"ע, דהנה מסקנת התו"י דבאמת אין התרומה מתחללת בלעיסה אלא בתשלום הנאה בבלעית התרומה, אכן בדברי יחזקאל [ס"י א' סק"ו] העלה דעת הרשב"א בשבת [דף י"ד.] שהתרומה מתחללת בשעת הלעיסה, [וכי"כ באו"י, פ"ז תרומות הי"ד], דלדידה קשיא אילבא דאמת קושית האפיקי ים, [אך באמת זה לקיי"מ, שהדברי יחזקאל הוכיח בדברי הרשב"א דעת הראשונים דבאכל באיסור לא נתחללת], וצ"ע.

[ובחידושי מרן רי"ז הלוי עמ"ס יומא (ע' 48) הקשה כעין זה, לדעת רבי נתן דאמר בירושלמי תרומות (פ"ח מ"ב) דדעת ר"א דהלעיס כבלעו, ואם לעס ביוה"כ או לעס מאכא"ס מותר לו להמשיך לאכול, וקשה דהלא ודאי מודה ר"א דאין אכילה אלא בבית הבלעה, ואך דס"ל דכיון שהתחיל ללעוס שרי להמשיך, ותמוה דא"כ היאך משכח'ל מלקות על מאכא"ס, הרי הלעיסה מותרת, ואחר שכבר לעס מותר לו לבלע ולגמור אכילתו, וצ"ע.]

ובאפיקי ים כתב לדון ליישב, שלא רצה התו"י להעמיד קושיתו על עיקר פרשה זו, מאחר שיש להעמיד פרשה זו בגוונא שאכל בלא לעיסה, דבהכ"נ לא נתחללה התרומה לפני שהגיעה לגרונו, [אך כתב שהוא דוחק].

ונראה לחוסף ולפלפל, דהנה באמת יש להוסיף להכריח דאין לדחוק ליישב [כסברת האפיקי ים] דפרשה זו מיירי באכילה בלא לעיסה דוקא, דהנה נחלקו הפוסקים בדין אכילה בלא לעיסה אם חשיבא באכילה שלא כדרך, דדעת התורה חייב בתולין [דף ק"כ]. דבלעית אוכל חשיבא אכילה שלא כדרך, [וינוי"ש שהרי מההיא דפסחים (דף קטו)] דאם בלע מצה יבאת, והשיג עליו בניב [י"ו"ד מהדו"ק ס"י ל"ח], ויעוין בחלקת יובא [י"ו"ד ס"ו].

[ונראה לפלפל, דהנה דעת המנחת"ח [מצוה רפ"א סק"ה] דחייבה תורה תשלומי תרומה אף באכילה שלא כדרך, דבתשלומי תרומה לא כתיב לשון אכילה בלשון אזהרה, אלא איש כי יאכל וגו', ולשון אכילה שאינה באה לאזהרה לא למצוה לא איתמר בה תק' הלכתא דבעינן אכילה כדרך, וא"כ כי למה שחייבה תורה תשלומי תרומה מיירי בגוונא שאכל בלא לעיסה, דהתורה חייבה אף שהוא שלא כדרך, ועומנח"ח מצוה ר"פ סק"ל"ח].

ואמנם הרי כלפי לאו דאכילה ודאי נאמרה ההלכה דאין אכילה אלא כדרך אכילה, שהרי שם מוכרת האכילה בלשון האיסור, דכתיב וז' לא יאכל קודש, ובהו שוב יקשה דהלא נתחללה מיד עם הלעיסה, וצ"ע.

ויש לפלפל, בהקדמם משי"כ במכתב מרן רי"ז הלוי (ע' 156) דבאיסור זרות של תרומה איכא תרת"י, א. איסור ב-מעשה אכילה גופא, כאשר כל מאכלות אסורות, שהור מוזהר לב לא יאכל תרומה, ככתוב [פ"ב ע"ה] וכל זר לא יאכל קודש, ב. מחמת לתא דהן התרומה עומת, דכל זר האוכל תרומה יש באכילה זו - חילול התרומה, עצמה, דכתיב ומתו בו כי יחללוהו, דכל זר שחילל דיני התרומה [ע"י אכילה] חייב קרן וחומש ומיתא.

ובכריתות שם איתא דכהן שסך בשמן של תרומה בן בתו מתעל בו, דכתיב ומתו בו כי יחללוהו פרט לו שמחוללת

דבר העורך

אנו עומדים בעיצומם של ימי ספירת העומר וההכנה הגדולה לקבלת התורה. ימים של תיקון ושל השתלמות בתורה ביראת שמים ובמידות טובות. אין כמו ימים אלו של ההכנה לקבלת התורה שהם גם ימי ספירת העומר, מכדי להביע את השילוב של שלמות בני התורה בכל מכלול השלימות של קיומם, ההכנה הגדולה לקבלת התורה הגורמת להעצמת לימוד התורה לפסגות גבוהות, וימי ספירת העומר המביאים את עומק לימוד תיקון המידות וההשתלמות בהם.

בימים אלו, כאשר יש מי שמעוים להביע ח"ו טענות אודות לומדי התורה ועוצמת שליחותם עלי אדמות כחלק הנחצר ביותר של הקיום כולו, בהיותם אנשי מעלה העושים את ימיהם ולילותיהם בהידבקות ב' ובתורתו - יסוד קיום העולם, ההתבצרות והתחלכות ליקרם גדולה של שעור.

עניי העדה כולה, ושואות אליכם, בני החיל, העומדים על משמר קיום העולם כולו, לייקר ולכבד להעריך ולהעלות על נס, להאדיר את כבודם של נושאי ארון ברית ד' בגאון ובעוז.

אשריכם ואשרי חלקכם, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שזכה שאלו הם בניו תפארתו ורוממותו של דור עקבאת דמשיחא, שאו ברכה ועשו חיל, חגרו כלי מלחמת התורה, ובה תהגו יומם וליל.

אנש' יצחק ה"ו
ב'תשנ"ו

ועומדת, דכיון שנתקיים דין התרומה בהתפצא ע"י סיכת הכהן שוב פקע הימנו דין חילול, וחייד הגרי"ז שם, דהיינו רק לענין איסורא דחילול התרומה, דבזה כיון דכבר נתחלל שוב אין כאן איסור חילול, אך מ"מ איסור לזר לאכול שמן זה, דכל שעדיין שם תרומה עליו הרי הזר מוזהר עליו בלאו דזרות.

הלא מעתה ניהא דברי התו"י, שכן כלפי הלאו דלא יאכל קודש באמת לא נתחללה התרומה כל עיקר, וכל מה שמצינו שהתרומה מתחללת, אין זה אלא כלפי דין חילול התרומה, וכן לענין קרן וחומש ותשלומי תרומה, אשר בזה שפיר י"ל [להס"ד] של התו"י לחיוב קרן וחומש ותשלומי תרומה מיירי באכילה בלא לעיסה, ועפ"י שיטת המנחת"ח הני"ל דתשלומי תרומה, וחייבו קרן וחומש נוהגים אף באכילה שלא כדרך, והוא מבזבז מאד.

[ואף שהגרי"ז נקט בדעת התו"י דאחר שנתחללה התרומה פקעו כל הלכותיה (ונעשית חולין), אמנם באמת אף התו"י לא דיבר אלא לענין חיוב מיתה בידי שמים, ובפשוטו אין חיוב זה תלוי בחילול התרומה, שהרי חובת מיתה בור שאכל תרומה נלמד מדכתיב ומתו בו כי יחללוהו'. (רש"י סנהדרין פג: ד"ה [למא], דעת הר"מ), וכן חיוב אחר שכבר נתחללה אף עדיין שם תרומה עלה, אך לאו וכל זר לא יאכל קודש' איתני' אף לאחר שכבר נתחללה (כמשי"כ הגרי"ז שם) בדת הר"מ), וכן בזכרון שמואל (ס"י א' סק"ו), באופן שלפ"י שפיר חזרנו לכל משי"כ, דאיסור דוכל זר לא יאכל משכח'ל באכילה ולעיסה, וחייבו מיתה לא משכח'ל אלא באכילה בלא לעיסה.]

צדק הוצאה לאור - נתן פלדמן

הופיע ויצא לאור הספר החשוב
מנחת יו"ט - בבא בתרא
בירורי סוגיות על סדר המסכת על
כל הפרקים מרישא ועד גמירא
מאת הגאון הרב משה יו"ט
ברנדויין שליט"א

הרה"ג אליקום דברקס

קדושת תרומה

נתינת תרומה טמאה

כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות תרומה הלכה י"ד וז"ל "התרומה לכהן בין טהורה בין טמאה אפילו שנטמא הדגן והתירוש כולו קודם שיפירש הרי זה חייב להפריש ממנו תרומה טמאה וליתנה לכהן שנאמר 'ואני נתתי לך את משמרת תרומתי זה חייב טהורה ואחת טמאה, הטהורה נאכלת לכהנים ושיהיה ראוי לאכילה בכדי לקיים מצות אכילת תרומה דאכילת תרומה נקראת עבודה, והטמאה יהנו בשריפה, אם היה שמן מדליקין אותו ואם היה דגן וכיוצא בו מסיקין בו את הנתנו", משמע מדברי הרמב"ם הדיוח מה שמותר טמאה לבער בטומאה וליהנות בו יש מצות נתינה לכהן בתרומה טמאה כמו בתרומה טהורה תרומה טהורה מצותה לאכול ולשתות, ותרומה טמאה מצוה לתת לכהן ושישתמש בה ע"י הדלקת עצים להסקה ושמנו להדלקה (עי' אבי עזרי הלכות תרומות פ"ב ה"ד שו"ת להורות לנתן ח"ג סימן ז'). המקור לזה הוא מדברי הגמ' יבמות דף י"ג – ג מלן שתרומה טמאה מותר לבער בטומאה דאמר קרא "לא ביערתי ממנו בטמא" ממנו אי אתה מבעיר אבל מבעיר ע"ד של תרומה שנטמא, כמ"כ הגמ' ביבמות ע"ד מביאה מדברי ר' אבהו "מאי דכתיב 'ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי' בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת טמאה ואמר רחמנא לך שלך תזית להסיקה תחת תבשילך. ומשמע דיש תוכה לכהן הן בתרומה טהורה והן טמאה ויש על זה מצות נתינה לכהן, וכך משמע מהגמ' ב"ק קט"ו ע"ב עיי"ש. (עי' בס' באר המועדים ח"ב סימן ו').

תשלומין בתרומה טמאה

כתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ב' "אחד האוכל תרומה טהורה או טמאה בשגגה משלם קדש וחומש ואינו חייב בחומש עד שיאכל כזית שנאמר 'כי יאכל קודש בשגגה' ואין אכילה פחות מכזית", מן מקור הדין שצריך אכילת כזית לחיוב חומש הוא בגמ' פסחים י"ב ע"ב, ומקור הדין דזה חייב קדש וחומש אי על אכילת תרומה טמאה בשגגה מבואר במסכת תרומות פ"א משנה א'. וכתב להעיר האחרונים הרי קי"ל דתרומה טמאה דינה בשריפה וכפי שכתב הרמב"ם בפ"ב מהלכות תרומות ה"א וא"כ נגא בה "כתותי מיכתת שיעוריה" וכיון דלענין חומש צריך שיעור כזית איך מתחייב על אכילת תרומה טמאה והרי אין בה שיעור, ואע"ג דדין השריפה של תרומה טמאה אינו משום פחיתות החפץ אלא משום חשיבותו מ"מ דעת התוס' בסוכה ל"ה ע"א דאף בזה אומרים כתותי מיכתת שיעורא, דהתוס' (שם) הקטש דנאמר גבי אתרוף של תרומה טמאה טעמא דפסול משום מיכתת כתותי שיעורא, וא"כ לא יאה חייב חומש על אכילתה כיון דבטל ממנה שיעור כזית?

וכתב לתרץ בס' חק המלך יבמות סימן ט"ו וז"ל דדווקא לגבי אתרוף של תרומה טמאה סוברים התוס' לפסול משום כתותי מיכתת שיעורא דאתרוג צריך שיהיה מצורף ושלם וכיון שחשוב כמכחות וחתך ה"ז פסול, ולכ' בס' מנחת ברוך סימן צ"ט דכל מקום שקבעה התורה שיעור הרי זה משום דהשיעור נותן חשיבות לחפץ ולכ בעומד בטל השריפה כולו חשיבותו אינו דבמציאות יש בו שיעור כולו דהשיעור אינו מחשיבו הואיל ובלא"ה עומד הוא לכילוי והר"ז כמו חפץ שאין בו שיעור, וכן מבואר בדברי התוס' בסוכה ל"ה ע"א שמביאים פירוש ב"ב שאתרוף של אשירה אינו ראוי לצאת בו משום דכתותי מיכתת שיעורא דאתרוג **צריך שיעור כאגוז או כביצה** דצריך שיהא ניכר לקיחתו ומבואר דכיון שצריך שיהא ניכר לקיחתו יש חסרון של כתותי מיכתת שיעורא וכך משמע מדברי הרא"ש סוכה פרק ג' סימן ט"ו, אולם לגבי אכילת תרומה טמאה דאין האיסור דווקא אם אוכל חתיכה **מצורפת ושלימה** ולכן לא אכפת לנו שחשוב כמכחות וחתך וכל שאכל כזית הרי"ז חייב חומש.

מצות אכילת תרומה

טהורה

שינוי בגמ' ברכות ב' ע"א: "מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסים לאכול

מִן הַגֵּר"ח קֵינִיבֶסקי שְׁלִיט"א

תשלומי תרומה בתרומה טמאה

[רמב"ם הלכות תרומות פ"ה ה"כ, אכל תרומה טהורה משלם חולין טהורין, ואם שלם חולין טמאין בין בשוגג בין במזיד תשלומי תשלומין, ויחזור וישלם מן הטהורין]. ביבמות צ' א' אמרי' והא הכא דמדאורייתא תשלומין מעליא ניהו, פירש"י דחולין טמאין נמי ראויין להיות קדש, כדו"א אילעאי, מנין לתורם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה כו'. וקשה אמאי החמירו כאן [בתשלומי תרומה] יותר מתורם מן הטמא על הטהור, דקי"ל בשוגג תרומתו תרומה במזיד אין תרומתו תרומה, כמש"כ רבנו לעיל פ"ה ה"ה, ולא קפשו שוגג אטו מזיד, וכאן אמרו בין בשוגג בין במזיד אין תשלומיו תשלומין.

וי"ל, דשאני בתרומה דעיקר הפרשה לפטור את הפירות מאיסור טבל, ואפי' לא יתן אח"כ לכהן יצא מצות הפרשה והפקיע איסור טבל, אבל כאן [בתשלומי תרומה] שהתשלומין הוא מפני שהפסיד את התרומה, ואפי' תרומה שלא זכה בה כהן, ע"כ"פ הפסיד את התרומה. ועיקר מצות תרומה לאכילה ולא להסקה, דתרומה טמאה מצותה לשרוף, אלא שהתורה לא הקפידה אם יהנה ממנה ג"כ בשעת לקנותה כמש"כ הת"ר בשבט כ"ד ב' ד"ה לפי. ואי"כ ביטל כאן עיקר מצות תרומה אם משלם בפירות טמאים, ולכן מסתבר כאן טפי לקנוס שוגג אטו מזיד, משום שהעיקר הוא מה שביטל מצות התרומה כאן.

ובזה יתיישב, הא דקנסו כאן שוגג אטו מזיד משום דמשלם מידי דלא קפין עליה וביגא, ובכל גזלן לא מצינו כן שיכול לשלם אפי' סובין, והענין, משום דכאן יש קפידא טפי ע"כ"פ מדרבנן, שיצמד תרומה טהורה כמו שהיתה כרי שיתקיים בה מצות אכילה, שהרי חזינן שהתורה רוצה בתשלומי תרומה שיעמיד תרומה כמו שהיתה, ולכן משלם דוקא מחולין מחולקין.

ובזה מיושב הא דלא פריך בגיטין נ"ד א' דר"י אדר"י, דסתם חכמים דפליגי אדר"מ הוא ר"י כדפרקי' בכ"ד, והרי ר"י לא קניס דרבנן שוגג אטו מזיד כדאי' שם בסוגיא, ולמה כאן קנסו, כדפרקי' התם מר"מ להיפך. ולפמש"כ א' א"ש, דכאן יש טעם יותר לקנוס שוגג אטו מזיד כני"ל. ובה מיושב ג"כ מה שהקשה בפר"ח כאן, דרבנו פוסק בכל דוכתא דלא קנסו שוגג אטו מזיד דרבנן, ולמה כאן קנס, (עי' במים חיים להפר"ח כאן, ובגיטין נ"ד א', ובפר"ח יו"ד סי' צ"ט סק"ב, ובמעשה רוקח כאן), ולפמש"כ א' א"ש, דכאן מוכח מהגמ', דקנסו טפי שוגג אטו מזיד מבכל דוכתא, וכנ"ל.

^[דרוך אמונה, ה'ל' תרומות פ"ה ה"כ, בבה"ל]

בתרומותן". וכתב הצ"ח בריש מסכת ברכות ובביצה דף י"ט דכהנים מותרים לאכול בתרומה אפילו הגיע זמן ק"ש משום שאכילת תרומה זו מצוה כעבודת המקדש. והרי ר"ט ביטל זמן בית המדרש בשביל אכילת תרומה כמובא בגמ' פסחים ד"ב ע"ב.

כתב הרמב"ם סי' פט"ו מהלכות תרומות ה"ב וז"ל: וכל האוכל תרומה מברך אותו מאכל, ואח"כ מברך אף קדשו במצוותיו וציונו לאכול תרומה". וכתב והספך דאכילת תרומה מצוה פשיטא שיברך עליה, אולם הרד"ב כתב שם: "דאין אכילת תרומה מצות עשה באכילת קדשים, ומה שמברכין וציונו לאכול בתרומה, היינו וציונו שייאכלו הכהנים תרומה ולא זרים, שהדבר ידוע שאם רצה הכהן שלא לאכול תרומה הרושת בידו ולא עבר על עשה וא"כ היכן ציוה, אלא ודאי נ"ד א', ובפר"ח יו"ד סי' צ"ט סק"ב, ובמשעל לדעת הרד"ב דאין שום מצוה באכילת תרומה (עי' קובץ שיעורים פסחים אות ע"ה).

אולם דבריו צ"ע דאין מברכין "וציונו" הרי אין ציויו לאכול תרומה? ועוד, דאפי' הוא מצוה בדרך שלילה, למה מברך לאכול, היה לו לברך על אכילת תרומה, דאות' ל' מורה על חיובן לעשות בעצמו וכ"כ הראשונים בפסחים ד"ז. ועוד היכן מצינו ברכה על השלילה זו בכל מקום הברכה הוא על החיוב? אם מנסים מצינו כעין זה בט"ז יו"ד סימן א' סק"ז שכתב דברכת השחיטה אינה באה על השחיטה עצמה, דהרי אין חיוב לשחיטה עם אינו רוצה לאכול, אלא עיקר הכוונה לתת שבח למקום בה"ש על שאסר עלינו אכילת בשר בלא שחיטה. ומוכח דגם בשחיטה הברכה היא על השלילה, אולם באמת בשו"ת חתם סופר א"ח סימן נ"ד מעיר על דברי הט"ז דאין מברכין על שלילה כמש"כ הרא"ש והר"ן בכתובות לגבי הברכה אשר קדשו שלנו במצוותיו וציונו על העריות ושם כתב לתרץ, אולם בנידון שלנו נשארת הקושיא בעינה. [עי' שו"ת אגרות משה יו"ד סימן רט"ו ס' בית האוצר כלל קס"ז ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סימן קצ"ה].

-
-
-

עי' בספר החינוך מצוה ק"ב שכתב וז"ל: "שנצטוו הכהנים לאכול בשר קצת מן הקרבנות כגון החטאת והאשם שנאמר בהם "ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו'", ובכלל מ"ע ג"כ שייאכלו חלקם המגיע להם מכל הקרבנות הנקראים קדשים קלים וכן אכילת תרומה בכלל המצוה, ואולם אין אכילת קדשים קלים וכן אכילת תרומה כמו אכילת בשר חטאת ואשם, שבאכילת חטאת ואשם תשלם כפרת המתכפר, כמאחז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ואכילת קק"ל ותרומה לא יוסיף ולא יגורע במצוה המקריבו והנותן", ומבואר מדבריו בפירוש שאכילת תרומה הוא בכלל המ"ע על אכילת קדשים, ולכ' בספר המצוות לרמב"ם מ"ע פ"ט עיי"ש. וכך משמע מדברי רש"י פסחים דף ג"ט ע"ב דה"ש בשאר וז"ל "אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפרים ואם לא יביא כפרתו ולא יאכל את שלמי דכתיב "ואכלו אותם אשר כופר בהם".

משמע דאכילת קדשים קלים הוא בכלל מ"ע ואכלו אותם אשר כופר בהם. ועי' בגמ' פסחים דף ס"ט ע"א ר"ע נמי כי אותביה הזאה תרומה אותביה שהוא מצוה, ועל"ש בתו"ח בתרומה וז"ל וי"ל "משום דיכול לקיים מצות אכילת תרומה אחר השבת", ומבואר דיש מצוה באכילת תרומה, וכן משמע בגמ' פסחים דף ע"ב ע"ג "היה אוכל בתרומה נודע שהוא בן גרושה וכו' רבי יהושע פוסר וברש"י שם שטעה בדבר מצוה, ומשמע שאכילת תרומה מ"ע, וכן בגיטין דף י"ב ע"ב תד"ה השבתנו וז"ל "ורבנן שהשיבו לו וכו' או משום שיש מצוה באכילת תרומה" ע"כ, ומשמע מדברי התוס' דגם בעבד יש

חקירות הלכתיות

הרה"ג אלחנן פרץ שליט"א

לא שווה

יש להצטונן לעניין הגונב או הגוזל תרומה מזנית ישראל או מזנית כהן, אכן מה שגזל לא שווה מאומה משום שהפירות קרובים ולא זו בלבד שהוא פחות מפרטוה אלא אין לו שום ערך ופירות אלה שלקח אין מנפק אותם ואין מן פתון במחירם חמילו מעט מזעיר. ונ"מ רכתא יכ בזה.

כמו כן יש להסתפק לעניין חספן סמרטוטים שכל ביתו מלא גרוטאות, שכרי כלים וכולם גם יחד לו זז בלבד שאינם שווים פרוטה אלא אינם שווים מאומה. האם מותר לבני משפחתו להערים עליו ולזרוק את כל אלו או שמא גניבה היא זו.

פחות משווה פרוטה

הנה מפורש ברמב"ם שחסור לנגוב אפילו פחות משווה פרוטה, ויש לחקור מה כוונתו בזה, האם לומר שחסור לנגוב חצי פרוטה שהרי חצי שיעור חסור מהתורה, וא"כ לקיחה של דבר שאף חצי שיעור אין בו לא תהיה חסורה. או שמא הגדרת גניבה אינה לקיחת ממון אלא הפקעת צעלות והיינו אם אהה מפקיע צעלותו של אדם נחשב הדבר לגניבה, גם אם הדבר לא שווה מאומה. וכמוכז נ"מ בחקירה זו לעניין גונב תרומה שלא שווה מאומה אף לא חצי שיעור האם גניבה תקרא או שמא אין גניבה אלא ממון.

הרב המגיד

והנה כספר מגיד משנה פ"א מהלכות גניבה כתב יסודר איסור גניבת חצי שיעור משום שהלי שיעור חסור מהתורה, ומשמע מדבריו דממון דעינן בגניבה. שאם אי אהה אומר כן היה לו לאסור אף דבר שאין בו שיעור כלל, ומחזר שאסר חצי שיעור משמע דממון דעינן, ולדבריו אם כן אין איסור גניבה בדבר שלא שווה מאומה.

מחנה אפרים

מן המפורסמות מה שכתב המחנה אפרים כי חצי כזית נבלה גם היא נבלה נקראת כי סוף סוף מנבלה בזה ומהותה נבלה, אבל חצי פרוטה אינו ממון כלל ולא שהוא חצי שיעור אלא אין כחו ממון לפנינו. ורואיה לזה מהגמרא ב"מ נה. שיש דין פרוטה כפדיון הקדש והרי לא מלאכו שיעור בזה, ומדוע דעינן פרוטה. ומוכה לפחות מפרטוה אינו ממון. אמור מעתה אם חסור לנגוב חצי פרוטה והיא אינה ממון ח"כ יסודר גניבה הוא עלם הפקעת הצעלות. ואם הרמב"ם כתב שאסור לנגוב חצי פרוטה הרי שהוא סוידר כן. נמלאך שהגוזל תרומה הג"ל נחשב גזלן.

שוטה

הרמב"ם בסוף הלכות נהלות כותב שפוסקין לזקה על שוטה, ותמה על זה הכסף משנה שם והרי שוטה פטור מהמלוות וגם אינו רואה בזה, וכתב כיוון שהיה שוטה זה רגיל לתת כשהיה חלים וזכירא אף עתה אנו חושבין שרואה לתת. ומה שהוא מתנגד לזה שטות היא זו ואין בזה ממש. יש לומר שהארופס סמרטוטים וגרוטאות צלזים משונה, שטות היא לעניין זה ולא שולמאן שיקחו ממנו, טיפשות היא זו. ושמא מותר לשפויים להצילו מעיידובויא זו.

מצוה באכילת תרומה (עי' ספר "גור אריה יהודה" מבנו של הגאון ר' מנחם זעמבא זצוק"ל דיני תרומות ומעשרות סימן ד').

-
-
-

אולם האחרונים כתבו דיש כוונה אחרת במצות אכילת תרומה, והוא שהשם יתברך ציוה לשבט הכהונה לשמור התרומה שלא יבוא לידי טומאה ולידי בזיון שכתוב (במבדב (ח"ח) "את משמרת תרומתי" וכמו שמצינו בפסחים י"ג שיש כל מיני עצות כיצד להציל תרומה מטומאה, ובאכלם התרומה בטהרה מקיימים חיוב זה המוטל על הכהנים שהתרומה תהיה נשמרת לאכילה בטהרה וא"כ יוצא דבאכילת תרומה מקיימים מצוות זה, וכך משמע בחזון איש הלכות שביעית פרק י"ד סק"י שכתב וז"ל "ונראה דאין מצות אכילת תרומה חובה, אלא כשהכהן אוכלה בטהרה ובגדולה כיים את המצוה, ועיקר המצוה הוא קיום הלא תעשה שבה. כי באכלה הכהן נראה בזה קבלת מצוותו יתברך, שאסר בה אכילת זו, ובאכלו בטהרה גורם שלא יהיה איסור טומאה לתרומה. אבל אין מצוה בעצם האכילה שהרי הרמב"ם לא מנאה במנין המצוות. [עי' במקדש דוד סימן י"ד]. וכך משמע מדברי הרשב"א שבת דף צ"א ע"ב ד"ה זרק שהקורש על המצוה של אכילת תרומה הוא מהפסוק (במבדב (ח"ח) "ושמרתם את משמרת תרומתי", והיינו דצריך לשמור את התרומה מהפסד, וכוונתו לכאורה שע"י שאוכל התרומה נשמר האוכל שלא נפסד. (עי' בס' דברי יחזקאל סימן א' ענף א' אות ז' ובמרחשת ח"א סימן נ"ב אות ד' ס"ג א').

עורך הרב הלל מן

**רבי יחיאל מיכל פינשטיין - ראש ישיבת בית יהודה
(תרט"ו - תשס"ד) מכתב ידו
לרגל מלאת עשור לפטירתו בימים אלו**

בדין תשלומי תרומה

מס' תרומות [נ, א] האוכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש אחד האוכל ואחד השותה ואחד הסך, וברע"ב דשתי בכלל אכילה וכו' וסיכה כשתי, דכ' ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו.

וצ"ע אמאי חייב קרן וחומש אסיכה, הא אין איסורא בלאו ומיתה על סיכה. וצ"ל כדיון דסיכה כשתי, ה"ה נמי בכלל איסורא דאכילה תרומה לזר, גם ללא ולמיתה כמו אכילה ושתי, והנה ש"י התוס' בנדה [לב] וביומא [עד] דסיכה כשתי רק מדרבנן. וצ"ל דאה"נ דין קרן וחומש נמי מדרבנן והוי כאלו חייב מיתה מדרבנן והייב על שגגתו קרן וחומש מדרבנן.

והנה בחדושי הגר"י הלוי במכתבים שבסוף הספר כתב דלהרמב"ם ליכא איסורא אכילה אסיכה, אלא רק דינא ואיסורא מצד החפצא משום קיום דין מצותה שצריך להתקיים בה מצותה באכילת תרומה, ולגבי החפצא חשוב כשתי, אבל לאיסורי אכילה אין בסיכה דין אכילה, עיי"ש באורן. וע"ש שכ' דקרא דלא יחללו רק לגבי קרן וחומש, וממילא אשמעינן דעל סיכה איכא דין זרות, היינו דצריך להתקיים מצותה ע"י כהנים ולא זרים.

והנה נמצא לפי"ז דליכא כלל דין שגגת מיתה לענין קרן וחומש, רק כל שאיכא דין קיום של אכילת תרומה ע"י כהנים ואסור לזרים משום חפצא דתרומה דניתנה לסיכת כהנים, כבר איכא קרן וחומש.

וצ"ל ע"י טובא, דהנה בתוס' רעק"א שם הביא דברי הרמב"ם [תרומות י, א] שן אע"פ שידוע שהיא תרומה ושהוא מוזהר עלי, אבל אם לא ידע אם חייב עלי מיתה, אם לא ה"ז שגגה ומשלם קרן וחומש.

והנה אם נאמר דחייב קרן וחומש על איסורא דמיתה דאיכא באכילת תרומה, שייך למימר, דאע"פ דידוע דהוא מוזהר כיון דאינו יודע שהוא חייב, הוי שוגג דומיא דשבת דהוי בלאו שוגג בסקילה חייב חטאת, אבל אם דינא דקרן וחומש הוא משום דין זרות, אפי' דליכא איסורא דאכילה כלל לא לאו ולא מיתה, א"כ כל ידיע שהוא תרומה ה"ז מויד גמור, ולמה יתחייב קרן וחומש, וזה שאלה גדולה, ודוק.

קרן בלבד. כ"פ הרמב"ם הלכות תרומות פרק י' הלכה ה'

עוד כתב הרמב"ם ואופני השגגה, בין ששגג שסבור שמותה לזר לאכל תרומה ובין שנתחלף לו תרומה בחולין ואכלה כסבור שהוא חולין ירו' רפ"ח תרומות ורש"י בשבת ס"ט ב' וגם באופן שידוע שהיא תרומה ושהוא מוזהר עליה אבל לא ידע אם חייב עליה מיתה אם לאו הרי זו שגגה ומשלם קרן וחומש. כ"כ הרמב"ם שם ה"א ואם חשב שהוא כהן ואכל תרומה ונמצא ישראל כתב הר"מ פ"ה הי"ב שאינו משלם חומש אלא קרן בלבד, ואם אכל כחצי זית ונודע לו וחזר ואכל כחצי זית אף על פי שאכלך בתוך כדי אכילת פרס אין מצטרפין שהידיעה מחלקת, תוספתא תרומות פ"ז ה"ג וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו משגגות ה"ח ומש"כ בתוספתא מ"ן אחר ה"ה ממין זה: וכ"ש אם אכל חצי זית בשוגג וחצי זית במזיד ואפי' משהו מהכזית אבל במזיד אין חייב, ראה ירו' רפ"ו תרומות וכמ"ש הרמב"ם רפ"ב משגגות: ואם אכל באונס אין חייב בחומש: ביאר הגר"ח בצה"ל שם דלא גרע מטעה בדבר מצוה דפטר"י דחשיב אונס מיהו אם הוא תרומה שזכה בה כהן חייב לשלם הקרן כדן המציל עצמו בממון חברו:

ח. אופנים נוספים שאין תשלומי חומש. דוקא זר גמור שאכל משלם קרן וחומש, אבל בת כהן שנשאת לישראל ואכלה תרומה אין משלמת אלא קרן כמבואר שם ברמב"ם פ"ה הי"ב ומקורו ת"כ אמור פ"ו: וכ"ש כהן שאכל תרומת חברו אין משלם אלא קרן כדן גולן.

חייב ומ"ש שם בגמ' דפטור משום דאנוס הוא היינו מיתה אבל תשלומין י"ל דחייב וצ"ע-הגר"ח"ק בדרך אמונה שם) וזה"ה אמ סך, כמבואר בר"מ ה"ב, אבל על שאר הנאות של כילוי אפי' להסוברים שהוא אסור מה"ת מ"מ אין חייב ע"ז חומש (רש"י בפסחים ל"ב א' ובכ"מ נ"ד ב') וכן אם גזלה והשליכה לנהר או איבדה בשאר אופנים אינו משלם אלא קרן בלבד אם היא תרומה של כהן כדן כל גזלן ומזיק אבל לא חומש דכתיב כי יאכל פרט למזיק וגם האוכל אין חייב עד שיאכל כדרך אכילה כמבואר ברמב"ם שם פ"א הכ"ז: אינו חייב בחומש עד שיאכל כזית. דכתיב כי יאכל ואין אכילה בפחות מכזית, ואי"צ שיהא שו"פ, וי"א שבעינן גם שיהא שו"פ, וצריך לאכול הכזית בכדי אכילת פרס, אבל מה"ת אסור מצד חצי שיעור אף פחות מכזית. וזה"ה בשתיה וסיכה ג"כ מתחייב חומש. כ"א כפי שיעורה יעויין ברמב"ם שם ה"ב.

ו. באיזה תרומה נאמר הלכה זו. לא רק בתרומה נאמרה ההלכה דמשלם קרן וחומש אלא ה"ה תרומת מעשר וחלה וביכורים כמבואר ברמב"ם שם פ"ה ה"ד, וכן האוכל תשלומי תרומה כמבואר בר"מ פ"ה ה"טו ואפי' אכל תרומת ירק שהוא מדרבנן חייב קרן וחומש כמבואר ברמב"ם פ"ה ה"ט, והגר"ח העיר בצייון ההלכה על מש"כ בתוס' אנשי שם רפ"ו דתרומות דכל תרומה דרבנן אין חייבין עליו חומש תמורה וע"י בריטב"א ב"מ נ"ד א' ד"ה כל דמשמע נמי דנקט דכל בדרבנן ליכא חומש וצ"ע, ואפי' תרומה בזה"ז שהוא מדרבנן חייב קרן וחומש (כן מוכח במתני' תרומות פ"ז מ"ה ובה"ז מיירי דהא בירי' פליגי בה ר"י ור"ל וטעם ר"י משום דהוא בזה"ז כמ"ש ביבמות פ"ב א' וכ"כ הר"ש והת"יט והשנ"א שם ודלא כמ"ש בתוס' אנשי שם בתרומות שם וכבר כ' בעצמו שהפוסקים לא כתבו כן): ואפי' תרומה שהופרשה במחשבה ג"כ האוכלה משלם קרן וחומש. ע"י

במעשה רוקח כאן שנסתפק אם במזיד חייב מיתה ע"ז ולא הבנתי מה הספק כיון דהוא תרומה מה"ת אך לענין מלקות אולי אין שייך בזה התרת ודאי כי הוא לבדו לא נאמן שהפריש במחשבה להלקות לאוכל וצ"ע. וצ"ע אם חייבין קרן וחומש על תרומת מופלא הסמוך לאיש. מניח מצוה רפ"א וספקו משום דאמר"י בנדה מ"ו ב' שאין חייבין קרבן על הקדשו, אמנם המרכזה"מ ומעשה רוקח בפ"א מנדרים ה"ה כתבו דדעת הרמב"ם דחייבין קרבן על הקדשן ורק הוא בעצמו פטור מקרבן ולפי"ז פשיטא דכאן חייב-הגר"ח"ק בצה"ל שם. ואם אכל כזית שליש מדרגן ושלש מענבים ושלש מזיתים מצטרפין, ולפ"ד הרמב"ם דכל המינין תרומתן מדאורייתא כולן מצטרפין לכזית ויש חולקין. ראה מני"ח שם וכמ"ש הרמב"ם פ"ד ממאכ"א ה"ו והראב"ד שם חולק דלאו חר טעמא ניהו ע"ש ולשון המנ"ח שכ' דגן תירוש ויצהר ל"ד דאכילה ושתי' אין מצטרפין כמ"ש בתוספתא דתרומות פ"ז ה"ג אלא כונתו ענבים וזיתים ולפ"ד הרמב"ן דמדאורייתא אין חייב אלא יין ושמן ולא זיתים וענבים לא משכח"ל כלל שיעטרפו שלשתן ואפי' יין ושמן יתכן שאין מצטרפין כיון שאין חייבין על שמן אלא כשאוכלו ע"י אניגרון ע"ל ה"א וקצת ראי' מדקתני בתוספתא דתרומות פ"ז ה"ג אכל כזית אפי' מחמשת המינין (היינו מה' מיני דגן) הרי אלו מצטרפין ולא קתני רבותא טפי דתירוש ויצהר מצטרפין: והתבואה והקמחין והבצקות של ה' מיני דגן לכ"ע מצטרפין וכ"ז בין לענין קרן וחומש ובין לענין מלקות: רמב"ם פ"ד ממאכ"א ה"ה:

ז. דין שוגג ואופן השגגה. כל הדין שמשלם בתשלומין גם חומש זהו דווקא אם אכל בשוגג אבל במזיד אינו משלם אלא

תשלומי תרומה
א. מקור העניין. בפרשתינו (ככ יד) וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֶדֶשׁ בְּשֹׁגְגָה וְיָסַף תְּמַשְׁתּוֹ עָלָיו וְנָתַן לַפֶּהן אֶת הַקֶּדֶשׁ: וסוגיית הגמרא מבוארת בפסחים דף לב ע"ב, תנו רבנן: האוכל כזית תרומה - משלם קרן וחומש, אבא שאול אומר: עד שיהא בו שוה פרוטה. מאי טעמא דתנא קמא? אמר קרא: ואיש כי יאכל קדש בשגגה - ואכילה בכזית.

ב. גדר התשלומין. כמה חידושים נאמרו בהלכה זו של תשלומי תרומה, א. שצריך להוסיף חומש ולשלם דבר הראוי להיות קודש. ב. וכן נתחדש שהאוכל תרומה אף שעדיין לא הגיע לידי כהן חייב, שאף שמדין מזיק מתנות כהונה הוא פטור שהרי זה ממון שאין לו תובעים (כמבואר בחולין ק"ל), אבל אוכל תרומה חייב, והביאור בזה, דיסוד החיוב לשלם הוא, להעמיד התרומה למקומה הראשון, והיינו שאין לו חיוב לשלם לאדם המסויים שהזיקו אלא דין להעמיד את התרומה, ולכן מתקדש התשלומין בקדושת התרומה. - כמו"כ מבואר בהרבה מן הראשונים שמהות התשלומין הם כפרה, כ"כ התוס' בכמה מקומות בש"ס, ובתוס' בפסחים כט ע"א ד"ה מאן יש, וכ"ה ברמב"ם, ולכן ביארו התוס' שאין ק"ל"מ של הכרת פוטר את התשלומי תרומה, ולפי"ז יש שביארו את המבואר במס' תרומות פ"ו מ"א דאם רצה כהן למחול א"י למחול, משום דלא הוי ממון אלא כפרה. ואם הוי כפרה אז אם מת אין היורשים צריכים לשלם.

ג. צורת התשלום. זר שאכל תרומה בשגגה משלם קרן וחומש, ומשלם הקרן להבעלים שהתרומה שלו, והחומש יכול לשלם לכל כהן שירצה כמבואר ברמב"ם ה"טו ואם התרומה לא היתה שייכת לכהן משלם לכהן שירצה כמבואר ברמב"ם שם הכ"ב, ויש מי שאומר שאין חייבין קרן וחומש אלא על תרומה שכבר זכה בה כהן אבל לפני שזכה בה כהן רק הפרישה ואכלה זר אין חייבין עליו, הרמב"ם הלל בתו"כ אמור פ"ו לפ"ד רבי אף על פי שחייב מיתה וזו דעת הק"א שביא המל"מ כאן: אבל רוב הראשונים חולקין ע"ז: הראב"ד והר"ש משנן שם וכ"ד הרמב"ם בסמוך ה"טו וכן הר"ש והרא"ש והר"י בן מ"צ ברפ"ו דתרומות אין מפרשים כרמב"ם הלל ולפ"ד הרמב"ם הלל צריך לפרש מתני' דתרומות פ"ו מ"ב דמיירי בתרומה שנפלה לה מאבי אמה כהן אם מתני' כרבי:

ד. דינים נוספים בתשלומין. אשה זרה שאכלה תרומה בשוגג י"א שבעלה חייב לשלם עבורה הקרן והחומש, ויש חולקין מני"ח מצוה רפ"א כתב דלפ"ד הר"ש רפ"ו דתרומות דהתשלומין אינן כפרה פשיטא דהבעל א"צ לשלם אבל לפ"ד התו' בכתובות ל' ב' דהוא כפרה תלוי במחלוקת הראשונים אם כל הכפרות הבעל חייב להביא עבורה או רק קהרמב"ם ת שהן לטהרה לו וע"י באה"ע סי' צ"ד ס"ד ובאהרונים שם: כהן שאכל תרומה טמאה שלו ל"ש ב"י תשלומין כלל: וכ' הגר"ח"ק בציון ההלכה שם בד"א שמש"כ עה"ש סי' פ' ס"ג תמוה מאד:

ה. אופן האכילה. כל הדין שמשלם חומש זהו דווקא אם אכל כ"כ הרמב"ם פ"י מתרומות ה"א, ובכ"ה"ג כשאוכלן או אפי' אם הקיאן אח"כ ולא נהנה במעיו חייב, (כמבואר שם ברמב"ם ה"ט) ואפי' תחב לו חברו לתוך בית הבליעה בע"כ חייב משום הנאת הבליעה, (כתובות ל' ב' ואולי גם במקום שאין יכול להחזירו כלל

מכון ירושלים הופיע יד דוד על מסכתות נדרים נזיר וסוטה להגאון רבי דוד זינצהיים וצ"ל יו"ל לראשונה מכת"י המחבר עם מקורות וציונים	מוסד הרב קוק חדש כרכים נוספים מסדרת שיטה מקובצת על הש"ס מסכת נדרים מסכת נזיר, סוטה

תשלומי תרומה לדרייבר
שהביא לפסק מחודש

מעשה נודע, ונגלגל לידיהם של פוסקי ההלכה, והוכרע בסופו של דבר אצל הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

היה זה באחד מראשי הישיבות בארץ, שהיה נוהג לסייע מידי תקופה לארצות הברית בכדי לאסוף מעט מעות בעבור החזקת התורה אותה הנהיג בארץ הקודש.

בהיות ולא היה ידוע לו היכן וכיצד יוכל להשיג סכומי כסף נאותים שהיה בהם כדי למנוע כלכלת כל צרכיו התורניים, החליט לפנות לאחד הדרייברים שתפקידו הוא לקחת את אותו משולח לבתי הגבירים, תוך שהוא ממליץ בפניו כל אחד מה טיבו ומה מידת נדיבותו, והשתנה הוא שחלק ייחסי מאותו תרומות מגיע לאותו דרייבר על עבודתו זו.

באחד הפעמים כשהלך אותו ראש ישיבה לתרומת מסוימת, ושוחח עם הגביר על צרכיו היחודיים, שאל אותו הגביר אם הגיע אליו בגפו או שהגיע עם דרייבר שהביא אותו לכאן, והוא השיב שאכן הביא אותו דרייבר מסוים, כי בצר לו אין הוא מכיר די הצורך את מפת הנדיבים באיזורים אלו.

הוציא הנדיב את פנקס השקים שברשותו, ורשם שני שקים, באחד רשם סך \$4000 ונתן זאת לראש הישיבה בארמו שזאת יחך אך ורק לצרכי הישיבה, ובשני רשם עוד סכום של \$1000 כשהוא מבקש מראש הישיבה, שיראה שיק זה לאותו דרייבר, ויאמר שקיבל ממנו סכום זה, שממנו יתן לו את אותם אחוים שנוהג הוא לקחת מכל תרומה, תוך שהוא מדגיש שרק בצורה זו יוכל לתת לו את נדבתו. אותו ראש ישיבה, שקיבל את הדברים, אך משיצא את הבית החלו נקיפות המצפון לעלות במורח, האם אכן נוהג הוא כשרה אם יאמר זאת לדרייבר כפי שהשק הנדיב.

הרי מחד, הוא התנה אותו מראש כל תרומה שתגיע לידי, בהיותו והגיע לכך דרכו, יצטרך ליתן ממנה סך אחוים בעבורו, ואי"ס כיצד יוכל להעלים את אותה נתינה סמויה שחף בה הנדיב, ולהציג בפניו שקיבל פחות ממה שאכן נתנו לו, אך מאידך בהיותו והנדיב התנה בכך את נדבתו, הרי שאם לא יסכים לקבל את הנאו, לא יקבל ממנו כלל נדבה, ומצא שהדרייבר יפידס כל הסכום, ואי"כ ודאי שבש"ה יעדיף לקבל את האחווים מהיחף השני שקיבל, אף שנמנעו מעט זכויות היוצרים שלו בתנאיו הראשונים, מאשר לא לקבל דבר כבתובת זו.

לאחר שפנה לקבל את תשובת הגר"מ פיינשטיין, שמע ממנו אכן, שבהיותו ואילו היה עושה כך לא היה מקבל דבר, נמצא בעלדו זהו רק רווח, ואי"כ אין כאן פגיעה בעבודתו ובתנאי ההתקשרות ביניהם, אך יש בה סרך של תרמית, שבוה יש לבדוק כיצד לנהוג.

בן תורה הפורש מהבלי העולם הזה וזוכה להבדל ולעמוד לפני השם הקב"ה הוא יחלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. הקב"ה ימספק לו כמו שזכה לכוהנים ללווים. אותם המעלות שיש לנותן מתנות כהונה יש למי שמחוייב ותומך בנן תורה שיוכל לקיים ישיבת בבית השם. אשר על כן אמרו חז"ל: יכל המביא דורות לתלמיד חכם כאילו הקיבו ביכורים. את מעלותיה של אותה התקשרות לכהן במתנות כהונה אנו יכולים לזכות גם בהתקשרות לגדולי ישראל להיות מחוברים לרבותינו גדולי התורה. באמתת חכמים ובהתאבות בעפר ורגלים.

כיום, כשבעוותינו חרב בהימ"ק ואין לנו לא כהן ולא נביא, ונותרה לנו מצוות החזקת תורה. יש לנו את ההבטחה יש חיים היא למחוייקים בה ותומכיה מאשרי"א אנו יכולים לזכות בכל המעלות הללו של מתנות כהונה אנו יכולים להתקשר לקב"ה וללומדי תורתו להיות דבוקים בעץ החיים. אנו בחשיבות הקשר והחלטה היו נעשה ונקיים ויתר ויאתם הדבקים בדי א' חיים כולכם היום.

תשלומי תרומה

הקב"ה מצווה את משה: 'דבר אל אהרן ואל בניו ויטרו מקדשי בני ישראל שבת הכהונים אהרן ובניו מצויים להיטור, לפרוש, להתנהג בקדושה ממה שבני ישראל מקדישים. ולא יחללו את שם קדשי אסור להם להתקרב ולאכול תרומה בשעה שהם טמאים. ישנם דינים שמוטלים על הכהונים שלא לאכול בטומאה את קדשי בני ישראל את מה שישראל הקדישו לתרומה.

לא רק הכהנים מצויים להיטור מקדשי ישראל, גם ישראל עצמם מזהירים שלא לאכול תרומה כתבות: ויכל ז' לא יאכל קודש'. גם יתושב כהן ושכיר גם מי שהוא תושב של הכהן, עבד נרצע אצל הכהן, או שכיר של הכהן גם הם אסורים באכילת תרומה. רק עבד כעני שגופו קנוי לכהן והוא אסור לקנין קדש כספי או ילד ביתו של הכהן י'ם יאכלו בלחמו הם מותרים בתרומה.

ויאיש כי יאכל קודש בשגגה, אם אדם זר יאכל תרומה בשוגג ויטף חמישיתו עליו ונתן לכהן את הקודש הוא צריך להשיב לכהן את מה שלקח ממנו. הוא אינו יכול לשלם כסף תמורת התרומה ושאל, הוא צריך להשיב לכהן פירות של חולין שראויים להיות קודש, להיות תרומה, ובחשבתו זו חלה עליהם קדושת תרומה והם הופכים להיות פירות תרומה. הפירות שהישראל משיב לכהן תמורת התרומה שאכל ממנו בשוגג נעשים מאליהן לתרומה.

לכאורה העניין הזה שהפירות שמשבי האוכל קדש לכהן הופכים להיות קדש טעון הבנה. איך חלה על הפירות קדושה של תרומה? הדין הזה שמה שהישראל משיב לכהן הופך להיות קודש נלמד מהפסוק: 'ונתן לכהן את הקודש' התורה קוראת למה שהישראל מחזיר לכהן 'קודש', וזה קשה שהרי מה שנתן הישראל זה חולין ולא קודש, שהרי את הקודש הוא כבר אכל. לכן כותב רש"י: 'דבר הראוי להיות קודש הישראל מחזיר פירות שראויים להיות קודש ויהן נעשין תרומה'. כאשר הם מושבים לכהן הם נעשים מאליהם קודש.

הכהונים עצמם הם אלו שמוזהרים על שמירת הקדושה הזו של התרומה. אהרן ושבט הכהונים מצטווים: 'יהנה נתתי לך את משמרת תרומותי לכל קדשי בני ישראל. כי"ד מתנות הכהונה שקבלתם מחייבות אותם בשמירה. הם יקראים 'משמרת תרומותי מפני שאתה צריך לשומרן בטהרה'.

נתבונן מעט בעניין נגוב זה של נתינת התרומה לכהן מה היא עושה לכהן ומה היא עושה לישאל. התורה ציוותה את הכהונים לעמוד על עצמם שלא תטמאו את התרומה בידיים. הקב"ה אומר להם: אתם מקבלים מתנה והיא מטיילה עליכם חובות איך להתנהג איתה, ויאנה נתתי לך את משמרת תרומותי. זו מתנה שמחייבת שמירה.

וכל כך למה, מפני שבאמת, זה כהן, שבסיס החייון לעם ישראל לתת לכהונים כי"ד מתנות כהונה, ועמדת הדאגה לקהונה החומרית של שבט משרתי המקדש לפי שטרם כלל לעבודתם הוא יוטרדו מבעיות פרנסה. כמו שכותב רמב"ם: 'משרשי המצווה למי ששרת לו יו יבחר השמ"ת בתוך אחיו לעבודתו תמיד במקדש'. על כן היה מחסודו עליהם לתת להם מחייתם דרך כבוד'.

אבל באמת יש בעניין זה של מתנות כהונה גם מטרות ויעודים נוספים. נתינת מתנות לכהנים אינה רק נתינה לכהן, היא למעשה דרך של נתינה לקב"ה בכבודו ובעצמו. הרי התורה עצמה קוראת לזה נתינה לדי'. ככתוב בפרשה: 'ראשית אשר יתנו לך נתנים ועוד כתוב בפרשה: 'בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לך לך יהיה'. בעצם אתם נותנים את המתנות לדי', אתם מביאים את המתנות לדי'. ואילו הכהנים הם 'משולחן גבוה זכו'. הקב"ה מעביר ונותן להם את מה שקיבל. כמו שאומרת הגמ' 'קטאו השם ונתנו לכהן'.

לכן נצטוו הכהונים להתנהג עם המתנות בקדושה גם אחרי שקבלו אותם. כי במעשה הנתינה עדיין לא הסתיים העניין. לכן מוטלת עליהם חובת שמירה שנלמדת מהפסוק 'משמרת תרומותי שאם תטמאו אותם. כי המתנות האלו עדיין נקראות 'תרומותי', כי גם כאשר תאכלו אותם זה יהיה אכילה משולחן גבוה.

עוד עניין נכבד יש במתנות כהונה, המדרש אומר: 'יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית', אתה נותן לעני פרטה, ונתן לו פת לחם. החיית אותו לשעה זו, אבל העני שמקבל ממוך את פת הלחם הוא נותן לך, הוא מזיכה אותך במצווה. בדבר שיש לו משמעות נצחית, בעולם הזה ובעולם הבא. איך אפשר בכלל להשוות את מה שעשית אתה בנתינת הפרטה לעני למה שהעני זיכה אותך בו.

למדנו אם כן כי בנתינת מתנות כהונה אנו מתקשרים לבורא עולם ולשבט משרתי, ויותר ממה שיש כאן נתינה לכהן יש כאן הבאת ברכה אל ביתנו. הנתינה לכהן, כותב הרמב"ם היא: 'מפני שהובדל לעבד את השם לשרתו ולהתקשר דרכיו השירים ומשפטיו הצדקים לרבים'. אם ינתן לכהנים מתנות כהונה נזכה להתקשר אליהם, ללמוד ולקבל מהמעלות הגדולות שיש בהם.

אולי בזה נבין מדוע אם ארעה תקלה בשמירת הכהן את התרומה ובא אדם זר ואכל בשוגג מהקדש זה לא יפגע בהתקשרות הזו שיש בין הישראל לכהן הישראל יחזיר פירות אחריים והם יעשו תרומה מאליהם. כי"ד שמהמעלות האלו ימשכו.

הנתינה הזו שמביאה ברכה, כותב הרמב"ם, אינה רק לשבט לוי לכהונים. וכך כותב הרמב"ם: 'ולא שבט לוי לבד אלא כל איש ואיש מכל איש העולם אשר דברו רוחו אותו והבינו מדוע להבדל לעמוד לפני השם לשרתו ולעבוד לדעה את השם ... הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה השם חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעוה"ז דבר המספק לו כמו שזכה לכהנים ללווים הרי זוד ע"ה אומר השם מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי'.

התבטאות מיוחדת לגבי תרומה - מצאנו בדברי רש"י בגמ' סוכה (דף לה): 'השואמו על תרומה שיש לה פדיון רשע הוא, וז"ל: 'אבל פדיון אין לה להיות ניתנת לאכילת ישראל, והואמו כן רשע הוא' ע"כ. קלמוסיים רבים נשתברו לכאור את דברי רש"י, שלא מצאנו כמותם בכל הש"ס.

נביא בזה ב' ביאורים מגדולי הדורות שטמון בהם מוסר השכל בצדס.

הגה"צ **רבי נתן גשטטנר** זצ"ל כתב בקובץ ישורון (כרך א' ע' ר - רא): בזה: 'עפ"י דאיתא בש"ס נדה (ל ב) שאין הולד יוצא ממעי אמו עד שמשביעין אותו, ומה היא השביעה שמשביעין אותו, הרי צדיק ואל תהי רשע, ואפילו כל העולם אומרים לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע, והרי יודע שהקב"ה טהור ומשרתי טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא, אם אתה משמרה בטוהר מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך, תנא דבי ר' ישמעאל משה לכהן שמסר תרומה לעם הארץ ואמר לו אם אתה משמרה בטוהר מוטב ואם לאו הריני שורפה לפניך. וצ"ב מה צורך למשל זה, הרי הדבר מובן גם בלי משל שמשביעין אותו הרי צדיק ואל תהי רשע.

וי"ל, דהנה יש להקשות מה הצורך להשביעו בשעה שגורל שיהא צדיק ואל תהי רשע, הרי מבורא בגמ' שבעות (לט). כי את אשר ישנו פה צענו עומד היום, אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני, דורות הבאים וגרים העתידין להתגיד מנין, ח"ל ואת אשר אינו פה עמנו היום'. הרי שכל הדורות נשתבעו שייקיימו את התורה, ואי"כ מה הצורך להשביעו בשעה שגורל. ומצאנו שם במהרש"א שהקשה כן, וכתוב ליישב בדבר סיני השתבעו על הנשמות שעתידין לביא לעולם, נולד הולד משביעין את גופו כדי שגם הגוף יחייב לקיים את התורה, כי הנשמה בלא גוף אינה יכולה לקיים את התורה. ובהו מובן מה שחיה צורך בהמשל, והיינו כדי ליישב הקושיא דמה צורך להשביע את הולד שגורל הלא בלא"ה מושבע ונעמד מחר סיני הוא, אלא שבהר סיני השביעו את הנשמה ובשעה שגורל משביעין את הגוף, וזה שמביא משל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ, כי הנשמה היא קודש והיא חלק הקדושה שבאדם, כעין תרומה שהיא חלק הקדושה שבפירות, והגוף הוא בבחינת עם הארץ, כי הגוף הוא ארצי וכאמרם (סנהדרין צ"א): יקרא את השמים מעל זו נשמה ואל הארץ לידן עמו זה הגוף, ופירש"י שהגוף בא מן הארץ, וכשיצא הולד לאויר העולם או נכנסת הנשמה בגוף, והוא כענין מסירת תרומה לעם הארץ, וע"ז מביא המשל דכמו בעם הארץ שאינו יודע מעלת התרומה וצריך להתרוחו שישמרהה בטוהר ואם לאו הריני שורפה בפניך. כמו כן צריך להשביע את הגוף כשהנשמה נכנסת בתוכו שישמרת את המצוות יחד עם הנשמה. דמה שמשביעין אותו הרי צדיק ואל תהי רשע, היינו שמשללו את הנשמה לתרומה, וכשם שתרומה אסור לטמאותה כך הנשמה צריך לשמרה בטוהר, ועל כן מהני השבועה הרי צדיק ואל תהי רשע.

ומעתה יש שאומר שיש מציאות להפקיע את התרומה מהקדושה ולהוציאה לחולין ולהתירה לטמאותה, הרי כמו שאמר שיש מציאות שיהא מותר לחלל ח"ו את הנשמה שהיא כתרומה ומותר להיות רשע ח"ו. ועל כן כתב רש"י שהואמו כן שיש פדיון לתרומה, דהיינו שיש מציאות להוציאה לחולין, רשע הוא, שהרי לשיטתו אפשר גם לבטל את השביעה שמשביעין אותו בשעת ציריחו הרי צדיק ואל תהי רשע, שלמדו כן מהא דאסור לטמא את התרומה, ורש"י ז"ל הטמין ברמו כנה עמוקה עכ"ד והדברים יקרים.

עוד הסבר נפלא כתב בדרך הדרוש **בשרית בנצלת השורן** (להג"ד מנחם מגדל בארץ א"י טארניפאל) עפ"י שמצינו בש"ס דבימי יחזקאל בקשו ישראל לפרוק עול מעליהם ואמרו עבד שמכרו רוב וכו' כלום יש לו ער עליו, ואמר להם השמ"ת אם לא בדי חזקה אמלוק עליכם. וצריך להבין טעמם

של ישראל והקב"ה במאי פליגי ודוואי לא עבדי הקב"ה דינא בלא דינא. וי"ל עפ"י דאיתא בגיטין (דף לח): המקדיש עבדו יצא לחירות ולהיות עם קדוש קאמר והוי כמתפס תמימים לבדק הבית דאין יוצא מידו מוכח לעולם ולא מהני ליה פדיון עיי"ש ברש"י ובתוס'. וידוע מחלוקת הרמב"ם ובעל המאור בגמ' ע"ז בהא דבאר פריצים וחללו, ודעת בעה"מ דרק קדושת דמים שיוצא לחולין ע"י פדיון נחלל ג"כ כשאל לדין עבדים וקנאו, אבל כלי שרת שהם קדושת הגוף אינו יוצא לחולין ע"י הפריצים וקדושת הגוף לא פקעה בכדי. ודעת הרמב"ן דגם כלי שרת שהם קדוה"ג נפקע קדושתו ע"י עכ"ם.

ואי"כ י"ל דזה היה טענת ישראל דס"ל כהרמב"ן דגם קדוה"ג נחללה ע"י פריצים, ולכן אף דישאל עם קדוש עם ויש להם קדוה"ג מ"מ כשמכרום הקב"ה לידי עבדים ובאו לידי פריצים נחללו ויצאו מקדושתם. והקב"ה השיב להם דהיו אין כן אלא כדברי בעה"מ דקדוה"ג לא פקעה ע"י פריצים. ולכן אמר "ביד חזקה אמלוק עליכם" דעדיין לא יצאו מקדושתם ורשות גבוה עליהם.

והנה ידוע דברי המדרש רבה בראשית דישאל ישראל נקרא תרומה שנאמר קודש ישראל לה' ראשית תבואתו. ואי"כ היינו דאמר רש"י 'והואמו כן רשע הוא' שיה סימן שהוא מאותם שרודים לפרוק מעליהם עול כמו שאמרו "עבד שמכרו רבו כלום טענה יש לו עליי", כי באמת הוין אין כן, רק שתרומוהו היטא קדוה"ג ואינו יוצא לחולין לעולם, ואי"כ גם ישראל שנקראו תרומה ראשית באמתו קדושתו קדושת עולם, ולא דיפקע ח"ו קדושתו אף שנכבדו לעכ"ו כתשובה הקב"ה לישראל, וזה כפתור ופרח בעוה"שית בדברי רש"י.

אחים הקר רשת בשר למהדרין	פוטו ציון צילום אירועים, מצלמת ווטסאפ	פוטו סטודיו גל פז-רשת למוסיקה ירושלים-ב"ב-חיפה
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •		
לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר	צבי ורצברגר בית האנגריה	המנעול הנאמן זאב הורוביץ דלתות פלדה ומפתחות

 מוקד אחיני' ליבונות, ירושלים וייניק
 1-800-20-18-18